

Gevolgen van de demografische evolutie voor de beroepsbevolking

Tanja Termote

Stafmedewerker sociaal-economisch beleid
WES Onderzoek & Advies

Aansluitend op het artikel over 'Ontgroening en vergrijzing' willen we hier dieper ingaan op de gevolgen van de demografische evolutie voor de beroepsbevolking in de provincie West-Vlaanderen. De demografische evolutie, meer bepaald de evolutie van de bevolking op arbeidsleeftijd, heeft onvermijdelijk gevolgen voor de beroepsbevolking. De evolutie van de beroepsbevolking wordt evenwel niet alleen door een demografische factor beïnvloed, maar wordt ook bepaald door de evolutie van de activiteitsgraden. Aan beide factoren wordt in dit artikel aandacht besteed.

Inleiding

In de eerste paragraaf bekijken we de evolutie van de bevolking op arbeidsleeftijd, dit is de potentiële beroepsbevolking. Vervolgens bespreken we kort de voornaamste evoluties die zich hebben voorgedaan in de beroepsbevolking. In een laatste paragraaf maken we een prognose van de beroepsbevolking tot 2015 en bekijken we de invloed die onder meer van de demografische evolutie uitgaat op deze beroepsbevolking.

Evolutie van de bevolking op arbeidsleeftijd

De bevolking op arbeidsleeftijd bestaat momenteel uit de mannelijke bevolking van 18 tot 64 jaar en de vrouwelijke bevolking van 18 tot 62 jaar¹. **Tabel 1** toont de evolutie

Tabel 1

Evolutie van de bevolking op arbeidsleeftijd in West-Vlaanderen, 1981-2001, en prognose tot 2015

	1981	1991	2001	2005	2010	2015
Mannen 18-64 jaar	324.815	352.108	352.812	351.433	352.205	344.798
Vrouwen 18-62 jaar	313.141	329.368	326.864	328.185	325.894	320.143
Totaal	637.956	681.476	679.676	679.618	678.099	664.941
Bevolking op arbeidsleeftijd in % van de totale bevolking	59,1	61,6	60,0	59,9	59,8	59,0

Bron: Volkstellingen van 31 maart 1981 en 1991, Rijksregister op 1 januari 2002, GOM - West-Vlaanderen, bevolkingsprognose WES, Verwerking WES Onderzoek & Advies

van deze bevolking tussen 1981 en 2001, en biedt tevens een prognose voor 2005, 2010 en 2015.

De bevolking op arbeidsleeftijd kent een daling sinds 1991. In dat jaar telden we ongeveer 681.500 personen tot de bevolking op beroepsactieve leeftijd in West-Vlaanderen. In 2001 was dit gedaald tot bijna 680.000 personen. Volgens onze prognose zal de bevolking op arbeidsleeftijd in de toekomst verder dalen tot ongeveer 665.000 personen in 2015. Het aandeel van de bevolking op arbeidsleeftijd in de totale bevolking zal dalen van 61,6% in 1991 tot 59% in 2015. Deze daling van de bevolking op arbeidsleeftijd zal een negatieve invloed uitoefenen op de evolutie van de beroepsbevolking (zie verder, **tabel 3**).

Evolutie van de beroepsbevolking

De beroepsbevolking wordt gedefinieerd als de som van de werkende en werkloze bevolking. Voor een bespreking van de evolutie van de beroepsbevolking voor West-Vlaanderen dienen we een beroep te doen op twee verschillende bronnen, namelijk de Volkstellingen en de Enquête naar de Arbeidskrachten (EAK). Vermits gegevens van de beroepsbevolking uit de Socio-Economische enquête – nieuwe naam voor Volkstelling – van oktober 2001 immers nog niet beschikbaar zijn, dateren de meest recente Volkstellinggegevens over de beroepsbevolking van 1991. Voor recentere gegevens dienen we dus een beroep te doen op de gegevens van de Enquête naar de Arbeidskrachten.

Beide bronnen zijn afkomstig van het NIS. De gegevens van de Volkstelling zijn gebaseerd op exhaustieve gegevens, deze van de EAK zijn ramingen op basis van een steekproefenquête (voor West-Vlaanderen circa 10.000 personen in de steekproef). Beide bronnen hanteren ook andere definities van de werkende en werkloze bevolking, en zijn derhalve niet zomaar onderling vergelijkbaar.

Evolutie van de beroepsbevolking volgens de Volkstellingen

Tabel 2 toont de evolutie van de beroepsbevolking voor West-Vlaanderen sinds de Volkstelling van 31 december 1961. In 1991 telde de beroepsbevolking in West-Vlaanderen ongeveer 470.000 personen. Deze beroepsbevolking kende een sterke groei sinds de jaren 60.

Tabel 2

Evolutie van de beroepsbevolking in West-Vlaanderen, naar geslacht, 1961-1991

Geslacht	1961	1970	1981	1991
Mannen	279.127	278.479	283.707	276.152
Vrouwen	100.945	111.669	149.035	194.089
Totaal	380.072	390.148	432.742	470.241

Bron: Volkstellingen van 31 december 1961 en 1970 en van 31 maart 1981 en 1991, GOM-West-Vlaanderen, verwerking WES Onderzoek & Advies

Deze toename is vooral het gevolg van de toenemende arbeidsmarktparticipatie van de vrouw, waardoor de vrouwelijke beroepsbevolking tussen 1961 en 1991 bijna verdubbelde.

Figuren 1 en 2 tonen de evolutie van de activiteitsgraden² (of participatiegraden) voor mannen en vrouwen in West-Vlaanderen. Vooreerst merken we de daling van de activiteitsgraden bij de jongeren op, zowel bij de mannen als bij de vrouwen. Deze daling is te verklaren door de toegenomen scholingsgraad van de bevolking. Voor de middelste leeftijdsgroepen, namelijk tussen 25 en 50 jaar, is er een verschillende evolutie van de activiteitsgraden waar te nemen voor mannen en vrouwen. De mannelijke activiteitsgraden liggen in deze leeftijdsgroepen heel hoog en blijven quasi stabiel. De vrouwelijke activiteitsgraden kennen daarentegen een sterke stijging. Deze toename van de vrouwelijke participatie aan de arbeidsmarkt is onder meer te verklaren door de gewijzigde maatschappelijke houding tegenover vrouwelijke arbeid en door de gewijzigde consumptiepatronen van de bevolking, waardoor het bijna noodzakelijk is geworden dat binnen het gezin zowel man als vrouw gaan werken. Daarnaast zijn de toename van mogelijkheden om deeltijds te gaan werken en de uitbreiding van de mogelijkheden van kinderopvang, naast andere maatregelen die de combinatie arbeid-gezin trachten te vergemakkelijken, positieve factoren die ervoor zorgen dat vrouwen meer en blijven participeren op de arbeidsmarkt.

De daling van de activiteitsgraden bij de oudere leeftijdscategorieën tenslotte, uit zich vooral bij de mannen –

de vrouwelijke activiteitsgraden waren altijd zeer laag in deze categorieën – en is te verklaren door de maatregelen van vervroegde pensionering, die heel populair waren in de jaren zeventig.

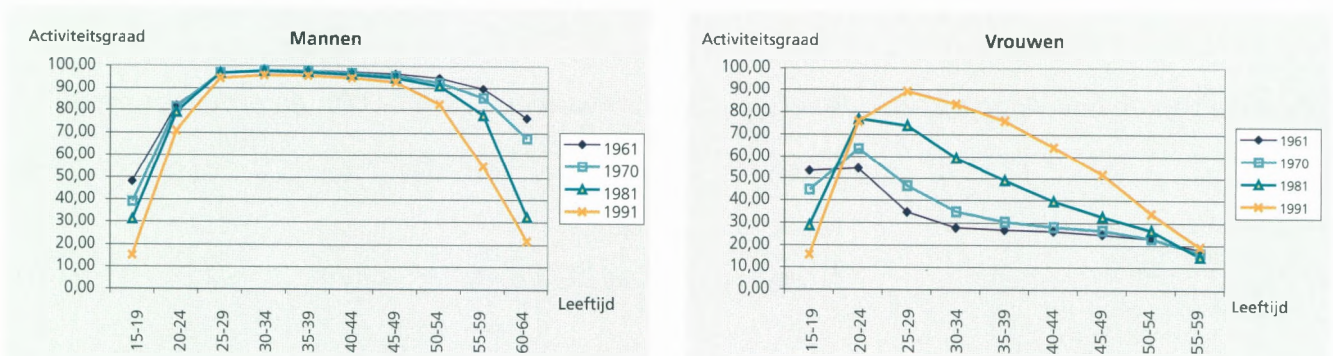
Evolutie van de beroepsbevolking in de jaren '90 volgens de Enquête naar de Arbeidskrachten (EAK) van het NIS

Om snelle ontwikkelingen op de arbeidsmarkt goed te kunnen vatten, schieten de tienjaarlijkse gegevens van de Volkstellingen tekort en kunnen we ons beter richten op de resultaten van de Enquête naar de Arbeidskrachten van het NIS. Op basis van deze enquête wordt de bevolking van 15 jaar en ouder ingedeeld in werkenden, werklozen en niet-actieven. De som van de werkenden en de werklozen vormt dan de beroepsbevolking.

Gezien de EAK een andere definitie gebruikt van de werkenden en werklozen dan de Volkstellingen, zijn de gegevens onderling niet zomaar vergelijkbaar. Vooral de definitie van werklozen verschilt sterk. De EAK gebruikt namelijk de werkloosheidsdefinitie van het Internationaal Arbeidsbureau (IAB). Volgens deze definitie behoren alle personen boven de leeftijd van 15 jaar zonder werk, die direct - dit is binnen de twee weken - beschikbaar zijn voor werk in loondienst of als zelfstandige en die in de voorbije vier weken specifieke stappen hebben ondernomen om werk in loondienst of als zelfstandige te zoeken, tot de werkloosheidspopulatie. Deze definitie is heel strikt,

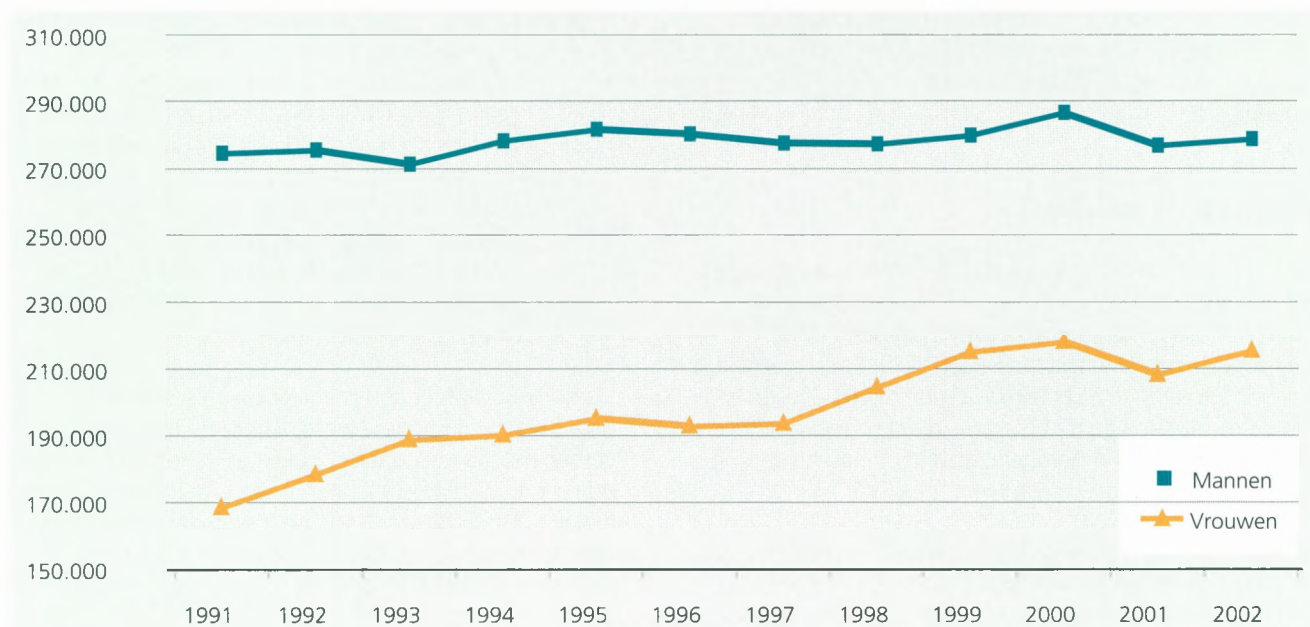
Figuren 1 en 2

Evolutie van de activiteitsgraden in West-Vlaanderen, naar leeftijd, 1961-1991

Bron: Volkstellingen van 31 december 1961 en 1970 en van 31 maart 1981 en 1991, GOM-West-Vlaanderen, verwerking WES Onderzoek en Advies

Figuur 3
Evolutie van de beroepsbevolking in West-Vlaanderen, naar geslacht, 1991-2002

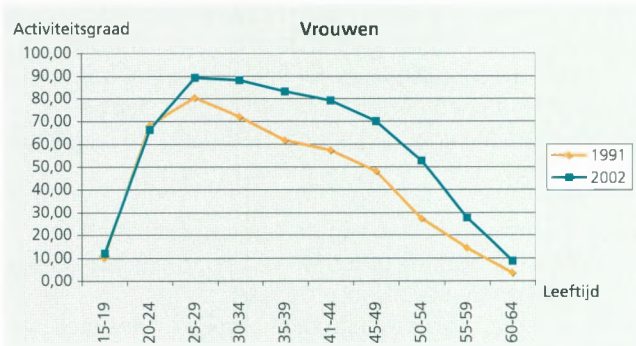
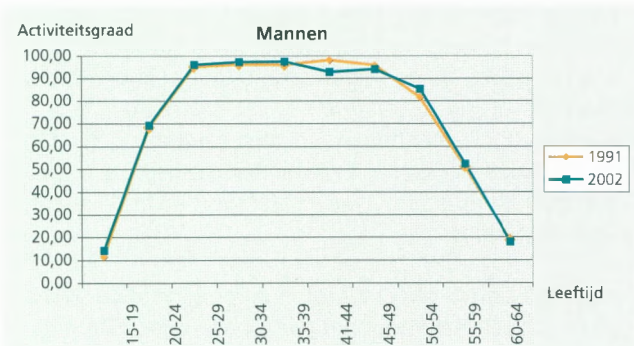
Bron: NIS, Enquête naar de Arbeidskrachten, verwerking WES Onderzoek & Advies

en staat dus los van een inschrijving als werkzoekende bij de VDAB. Ter illustratie geven we het aantal werklozen in 1991 volgens de Volkstelling en volgens de Enquête naar de Arbeidskrachten (IAB-definitie). Volgens de Volkstelling kende West-Vlaanderen in 1991 ongeveer 31.000 werklozen, volgens de Enquête naar de Arbeidskrachten waren dit er slechts circa 13.600. Dit verschil in werkloosheid verklaart voor een groot deel het verschil in de beroepsbevolking van 1991 gemeten door de Volkstelling, enerzijds, en door de Enquête naar de Arbeidskrachten, anderzijds. Bekijken we de evolutie van de beroepsbevolking sinds 1991 volgens de EAK (zie **figuur 3**), dan stellen we vast dat volgens deze enquête de beroepsbevolking in West-Vlaanderen verder toeneemt. In 2002 wordt de beroepsbevolking geraamd op ongeveer 494.000 personen.

De mannen vertegenwoordigen een aandeel van 56,4% in deze beroepsbevolking tegenover 43,6% voor de vrouwen. Ten opzichte van 1991 neemt de mannelijke beroepsbevolking nog lichtjes toe met 1,5%. De vrouwelijke beroepsbevolking neemt veel sterker toe, namelijk met ongeveer 28%.

Figuren 4 en 5 tonen de evolutie over het voorbije decennium van de activiteitsgraden bij mannen en vrouwen. De activiteitsgraden bij de mannen blijven nagenoeg constant, deze van de vrouwen nemen nog steeds sterk toe. Deze toename doet zich niet meer voor in de jongste leeftijdsgroepen, waar de participatie van mannen en vrouwen nagenoeg gelijk is. Wel is de toenemende participatiegraad bij de vrouwen een gevolg van het doorschuiven

Figuren 4 en 5
Evolutie van de activiteitsgraden in West-Vlaanderen, naar leeftijd, 1991-2002

Bron: NIS, Enquête naar de Arbeidskrachten, verwerking WES Onderzoek & Advies

naar oudere leeftijdsklassen van cohorten die meer en langer participeren dan de cohorte die hen net vooraf ging³. Zowel bij de mannen als bij de vrouwen blijven de activiteitsgraden op oudere leeftijd heel laag. Pogingen vanuit het beleid om meer ouderen aan het werk te krijgen of te houden, blijken vooralsnog weinig effect te hebben.

Wat brengt de toekomst?

Het maken van een prognose van de beroepsbevolking is niet eenvoudig. Naast een prognose van de bevolking, is ook een prognose van de activiteitsgraden nodig, wat niet evident is. Activiteitsgraden zijn immers gevoelig voor wijzigingen in het beleid, wat niet te voorspellen is. Met de resultaten van de prognose die we hier voorstellen, dient dan ook met de nodige voorzichtigheid omgesprongen te worden.

De methodologie die we gebruikt hebben om een prognose van de activiteitsgraden in West-Vlaanderen te maken, is gebaseerd op de methode die wordt toegepast door het Steunpunt Werkgelegenheid, Arbeid en Vorming (Steunpunt WAV)⁴. Om de toekomstige evolutie van de activiteitsgraden te voorspellen, berekent het Steunpunt WAV zogenaamde transitieprobabiliteiten per vijfjarige leeftijdsklassen. De transitieprobabiliteiten verwijzen naar de kans die iemand heeft om na een periode van vijf jaar nog steeds tot de beroepsbevolking te behoren. We verduidelijken dit met een voorbeeld: wanneer de activiteitsgraad bij vrouwen tussen 30 en 34 jaar op 84% ligt in 1997 en vijf jaar later – in 2002 – op 35-39 jarige leeftijd op 83%, dan is de transitieprobabiliteit voor vrouwen bij de overgang tussen 30-34 jaar en 35-39 jaar 98,8% ($83/84 \cdot 100$). Deze transitieprobabiliteiten worden dan gebruikt om per leeftijdsklasse de toekomstige evolutie van de activiteitsgraad te voorspellen. Het Steunpunt WAV veronderstelt dat de huidige 'transitieprobabiliteiten' zich in de toekomst zullen herhalen; dit betekent dat zij ervan uitgaan dat de socio-culturele patronen uit de voorbije vijf jaar zich ook in de komende jaren zullen blijven manifesteren. Zij maken evenwel een uitzondering voor de jonge en oude leeftijdsc cohorten (zie verder bij de uitwerking van de scenario's).

Naar analogie met het Steunpunt WAV, hebben wij gebruik gemaakt van transitieprobabiliteiten om de toekomstige evolutie van de activiteitsgraden te berekenen. Om te grote jaar-op-jaar schommelingen in de activiteitsgraden te vermijden, hebben we bij de berekening van de transitieprobabiliteiten gebruik gemaakt van de gemiddelde activiteitsgraden voor de periode 1995-1997 en de periode 2000-2002.

De toekomstige omvang van de beroepsbevolking werd dan berekend door de prognose van de activiteitsgraden te koppelen aan de bevolkingsprognoses⁵. Voor wat betreft de activiteitsgraden, werden twee scenario's uitgewerkt, beiden gebaseerd op de werkwijze gehanteerd door het Steunpunt WAV:

- Scenario A:
  - bij de mannen blijven de transitieprobabiliteiten tot 2015 gelijk in de leeftijdsklassen ouder dan 30 jaar; bij de jongere leeftijdsklassen onderstellen we dat de activiteitsgraad in de toekomst constant blijft;
  - bij de vrouwen blijven de transitieprobabiliteiten tot 2015 gelijk in de leeftijdsklassen tussen 30 en 59 jaar; bij de leeftijdsklassen tot 25 jaar blijft de activiteitsgraad constant en in de leeftijdsklasse tussen 25 en 29 jaar neemt de activiteitsgraad verder toe met 0,3 procentpunt per jaar; de leeftijdsklasse ouder dan 60 jaar neemt, ten gevolge van de gelijkstelling van de pensioenleeftijd, de transitieprobabiliteit van de mannen in deze leeftijdsklasse over;
- Scenario B: dit scenario is analoog aan scenario A, behalve voor de oudere leeftijdsklassen. In dit scenario veronderstellen we dat het beleid er in de toekomst in slaagt om 50-plussers langer op de arbeidsmarkt te houden. De uittredeprobabiliteit – dit is het complement van de transitieprobabiliteit – vermindert bij deze cohorten vijfjaarlijks met 10%.

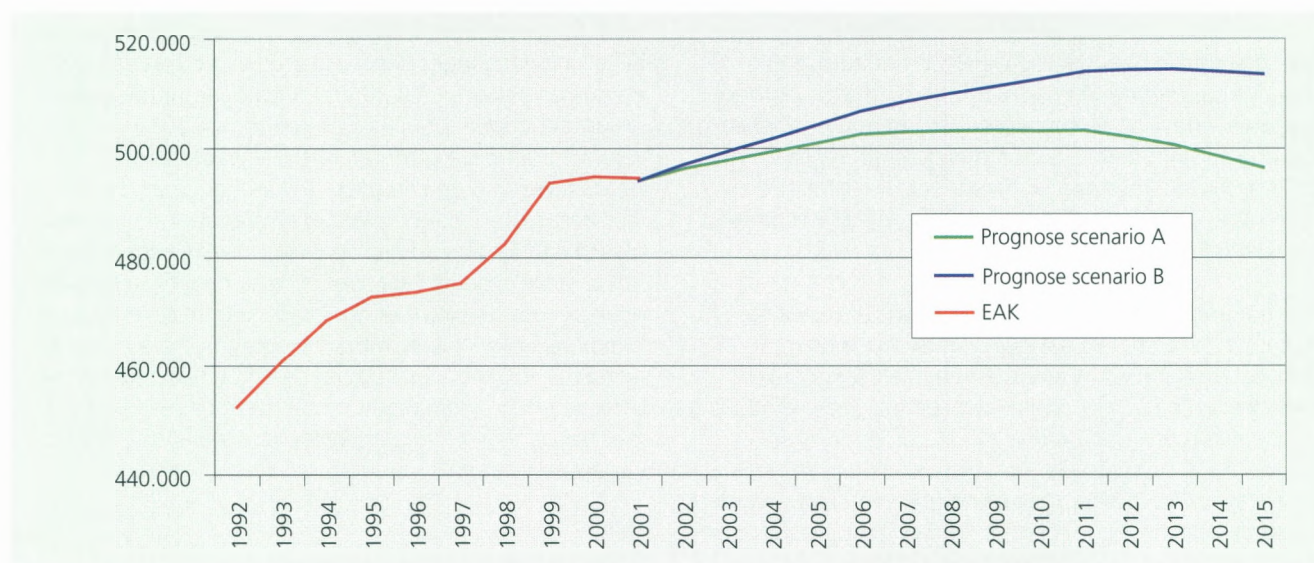
In **figuur 6** geven we de evolutie van de beroepsbevolking in West-Vlaanderen weer volgens beide scenario's. In het eerste scenario, waarbij we aannemen dat de socioculturele patronen vanuit de voorbije jaren zich in de toekomst zullen verder zetten, neemt de beroepsbevolking toe tot 2009. Deze toename is volledig het gevolg van de sterke toename van de vrouwelijke beroepsbevolking. De mannelijke beroepsbevolking kent reeds een daling vanaf het begin van de prognoseperiode. In het tweede scenario neemt, als gevolg van de beperktere uitrede van ouderen uit de arbeidsmarkt, de totale beroepsbevolking toe tot 2013, waarna ze ook lichtjes begint te dalen. Naar onze verwachtingen zal de beroepsbevolking in West-Vlaanderen in 2015 ongeveer 496.000 personen tellen volgens scenario A en circa 513.000 personen volgens scenario B.

In **tabel 3** geven we voor de periode 1991-2001, enerzijds, en voor de prognoseperiode 2001-2015, anderzijds, aan hoe de beroepsbevolking is geëvolueerd en zal evolueren ten gevolge van de demografie en de participatie⁶.

De belangrijkste conclusie die we uit deze tabel kunnen maken is ongetwijfeld de grote impact van het demografisch effect op de beroepsbevolking in de toekomst. Ten gevolge van de demografische ontwikkelingen zal de beroepsbevolking tussen 2001 en 2015 afnemen met ongeveer 30.000 eenheden. Volgens berekeningen van het Steunpunt WAV voor het Vlaamse Gewest zal dit demografisch effect nog veel groter worden in de daaropvolgende periodes.

Het demografisch effect wordt in de periode 2001-2015 nog gecompenseerd door het participatie-effect. De verdere sterke toename van de activiteitsgraden bij de vrouwen zorgt immers voor een verdere toename van de vrouwelijke

Figuur 6
Prognose van de beroepsbevolking in West-Vlaanderen tot 2015 volgens twee scenario's

Bron: berekeningen WES (op basis van NIS, Enquête naar de Arbeidskrachten en bevolkingsprognose WES)

Tabel 3
Evolutie van de beroepsbevolking in West-Vlaanderen tot 2015, naar geslacht en leeftijd, demografisch en participatie-effect (*)

Omschrijving	1991-2001	2001-2015	
		Scenario A	Scenario B
TOTAAL			
Demografisch effect	-100	-31.400	-30.100
Participatie-effect	42.000	32.800	48.600
Evolutie beroepsbevolking	41.900	1.400	18.500
MANNEN			
Demografisch effect	1.900	-16.400	-15.600
Participatie-effect	-50	-3.500	5.000
Evolutie beroepsbevolking	1.850	-19.900	-10.600
VROUWEN			
Demografisch effect	-2.000	-15.000	-14.500
Participatie-effect	42.050	36.300	43.600
Evolutie beroepsbevolking	40.050	21.300	29.100
15-24 jaar			
Demografisch effect	-9.500	-2.800	-2.800
Participatie-effect	900	0	0
Evolutie beroepsbevolking	-8.600	-2.800	-2.800
25-49 jaar			
Demografisch effect	3.100	-48.800	-48.800
Participatie-effect	30.400	14.300	14.300
Evolutie beroepsbevolking	33.500	-34.500	-34.500
50-64 jaar			
Demografisch effect	6.300	20.200	21.500
Participatie-effect	10.700	18.500	34.300
Evolutie beroepsbevolking	17.000	38.700	55.800

(*) cijfers afgerond tot op de honderdtallen

Bron: berekeningen WES (op basis van NIS, Enquête naar de Arbeidskrachten en bevolkingsprognose WES)

beroepsbevolking. Dit participatie-effect leidt, afhankelijk van het scenario, tot een toename van de beroepsbevolking van 33.000 tot 49.000 personen.

Over de globale periode 2001-2015 is het participatie-effect nog groter dan het demografisch effect, waardoor het totaal effect op de beroepsbevolking nog positief is. In scenario A is het demografisch effect echter reeds vanaf 2009 groter dan het participatie-effect, waardoor de beroepsbevolking begint te dalen. In scenario B is dit het geval vanaf 2013.

Ook het profiel van de beroepsbevolking zal veranderen in de komende jaren. Het aandeel van de vrouwen in de beroepsbevolking zal verder toenemen en zal ongeveer 47% bedragen in 2015. Momenteel bedraagt de verhouding mannen/vrouwen 56%-44%.

Daarnaast zal de beroepsbevolking ook veel ouder worden. De beroepsbevolking jonger dan 50 jaar zal dalen, deze ouder dan 50 jaar zal toenemen. Momenteel heeft ongeveer 70% van de beroepsbevolking de leeftijd van 25 tot 49 jaar en ongeveer 18% is ouder dan 50 jaar. Volgens scenario A zal in 2015 ongeveer een vierde van de beroepsbevolking ouder zijn dan 50 jaar. In scenario B zal deze vergrijzing van de beroepsbevolking zich nog sterker manifesteren.

Al deze ontwikkelingen hebben gevolgen voor de totale activiteitsgraad, de afhankelijkheidsgraad en de verhouding beroepsbevolking/niet beroepsbevolking. In **tabel 4** wordt de evolutie van deze coëfficiënten tot 2015 weergegeven in het geval van scenario A.

De activiteitsgraad neemt nog toe in de prognoseperiode, als gevolg van de toename van de vrouwelijke activiteitsgraden. De toename tussen 2005 en 2015 is evenwel beperkt. De afhankelijkheidsgraad (de verhouding van de bevolking van jonger dan 20 jaar en van 60 jaar en ouder op de bevolking tussen 20 en 59 jaar) neemt toe in de prognoseperiode. Vooral in de periode na 2010 wordt verwacht dat deze verhouding sterk zal toenemen. Het aandeel van de beroepsbevolking ten opzichte van de niet-beroepsbevolking neemt in eerste instantie nog toe, maar zal in 2015 reeds op een lager niveau liggen dan in 2010. Deze evolutie zal onvermijdelijk negatieve gevolgen hebben voor de financiering van de sociale zekerheid. Minder actieven zullen immers moeten bijdragen voor de niet-actieven. Dit maakt vooral de betaalbaarheid van de pensioenen problematisch, omdat deze betaald worden met belastingen en bijdragen van de werkende bevolking (repartitiesysteem).

Nood aan een aangepast beleid

Er is dus duidelijk nood aan een beleid dat de gevolgen van de demografische evolutie - en meer bepaald van de vergrijzing op de beroepsbevolking - tracht op te vangen. Zonder hier in detail op in te gaan, geven we een aantal mogelijke - al dan niet wenselijke - opties mee die we in de literatuur aantreffen. Een eerste optie is een immigratie van buitenlanders. Een andere is het optrekken van de pensioenleeftijd en van de activiteitsgraad bij de ouderen (zie hypothese aangenomen in scenario B). Tenslotte zijn er ook voorstanders van een aangepast nataliteitbeleid, waarbij allerhande maatregelen worden genomen die de

Tabel 4

Activiteitsgraad, afhankelijkheidsgraad en verhouding beroepsbevolking/niet-beroepsbevolking in West-Vlaanderen, prognose tot 2015 (volgens scenario A)

	2001	2005	2010	2015
ACTIVITEITSGRAAD ^(a)				
Mannen	73,9	73,8	72,1	71,4
Vrouwen	57,8	62,0	64,3	66,5
Totaal	66,0	68,0	68,3	69,0
AFHANKELIJKHEIDSGRAAD ^(b)				
Mannen	81,0	82,4	85,5	88,8
Vrouwen	94,2	95,4	98,2	101,0
Totaal	87,5	88,8	91,7	94,8
BEROEPSBEVOLKING/NIET-BEROEPSBEVOLKING				
Mannen	98,5	98,4	94,3	89,2
Vrouwen	56,9	63,5	67,7	69,5
Totaal	75,0	79,0	79,8	78,7

(a) beroepsbevolking tussen 15 en 64 jaar ten opzichte van de bevolking tussen 15 en 64 jaar

(b) bevolking jonger dan 20 jaar en 60 jaar en ouder ten opzichte van de bevolking tussen 20 en 59 jaar

Bron: NIS, Enquête naar de Arbeidskrachten en Rijksregister, prognoses en verwerking WES Onderzoek & Advies

kosten van het hebben van kinderen direct of indirect verlichten. Hieronder valt de verhoging van de kinderbijslag maar ook maatregelen die de combinatie arbeid-gezin vergemakkelijken (verlengen zwangerschaps- en of ouderschapsverlof, uitbreiden kinderopvangmogelijkheden, uitbreiden mogelijkheden om deeltijds te werken of om de loopbaan tijdelijk te onderbreken).

Een aantal maatregelen werden in België reeds genomen, aan anderen wordt gedacht. Toch zullen nog meer direct ingrijpende maatregelen nodig zijn om op lange termijn een sterke daling van de beroepsbevolking te voorkomen.

- 1 Sinds 1 januari 2003 ligt de pensioenleeftijd voor de vrouwen op 63 jaar. Voor de mannen is dit 65 jaar.
- 2 De activiteitsgraad in een bepaalde leeftijdsklasse wordt berekend als de verhouding van de beroepsbevolking in die leeftijdsklasse op de totale bevolking in die leeftijdsklasse.
- 3 Zie onder meer: Tom Vandenbrande, 'Evolutie van de beroepsbevolking 1990-2030', De arbeidsmarkt in Vlaanderen, Jaarreeks 2000, Deel 5, Hoofdstuk 4, blz. 45 – 52.
- 4 Voor de uitgebreide methodologie van het Steunpunt WAV, verwijzen wij naar de diverse publicaties uit de jaarreeks 'De arbeidsmarkt in Vlaanderen' van het Steunpunt WAV.
- 5 Voor de methodologie van de bevolkingsprognose verwijzen we naar het artikel 'Ontgroening en vergrijzing' elders in dit nummer.
- 6 Het demografisch effect wordt berekend door per jaar (en per geslacht en leeftijdsklasse) na te gaan wat de evolutie van de beroepsbevolking zou zijn geweest indien de participatie tijdens dat jaar niet was gewijzigd. Zowel de omvang van de bevolking op arbeidsleeftijd, als de leeftijdsverdeling ervan, zijn hier van belang. Het participatie-effect wordt berekend door (per geslacht en leeftijdsklasse) de bevolking tussen 15 en 64 jaar te vermenigvuldigen met het verschil tussen de activiteitsgraad in jaar t+1 en in jaar t.

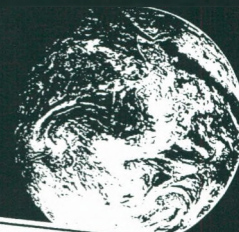
ZEEBRUGGE : THE PLACE TO BE FOR BUSINESS

Investeer nu in de toekomst. De Transportzone Zeebrugge biedt ruimte (gronden) en burelen voor alle Haven- en Transportgebonden bedrijven.

Voor inlichtingen en begeleiding bel nu
NV TRANSPORTZONE op het nummer 050 / 54.76.47
(internationaal /3250.547.647)

TRANSPORTZONE ZEEBRUGGE NV

**AN OFFICE WITH A
WORLDWIDE VIEW!**